

Prikazi knjiga | Book Reviews

Bro, P. (2025.)

Konstruktivno novinarstvo.

Agencija za elektroničke medije, Zagreb.

Konstruktivno novinarstvo sve je prisutniji pojam u hrvatskom medijskom prostoru, iako se na međunarodnoj razini razvija već više od desetljeća. Riječ je o pristupu koji su u svojoj novinarskoj praksi već uvele brojne zemlje, među kojima se posebno ističu Švedska, Danska, Norveška, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Američke Države. Za razliku od tradicionalnog, često senzacionalističkog i isključivo usmjerenog izvještavanja, konstruktivno novinarstvo naglasak stavlja na traženje rješenja, pružanje konteksta i cjelovitost prikazivanja društvenih pojava. Njegov cilj nije samo informirati, već omogućiti čitateljima i gledateljima bolje razumijevanje složenosti problema i mogućih ishoda, učenje iz postojećih primjera dobre prakse te razvijanje kritičkog mišljenja.

U tom je kontekstu osobito značajna knjiga *Konstruktivno novinarstvo (Constructive Journalism)*, čiji je autor Peter Bro (1972.), sveučilišni profesor novinarstva, doktor znanosti i ravnatelj Centra za novinarstvo pri Sveučilištu Južne Danske u Odenseu. Bro već dugi niz godina sudjeluje u oblikovanju nove generacije novinara i istraživača, a njegov se znanstveni i stručni rad ponajviše usmjerava na društvenu ulogu novinarstva, profesionalne standarde struke te načine na koje mediji odgovaraju političkim i društvenim promjenama. Autor je deset knjiga i brojnih znanstvenih i stručnih članaka, a posebno se ističe njegov doprinos povezivanju akademske teorije s konkretnom novinarskom praksom. Knjigu je s engleskog jezika preveo Damir Biličić (1966.), jedan od

istaknutijih hrvatskih prevoditelja s više od 250 prevedenih i objavljenih naslova. Nakladnik hrvatskog izdanja je Agencija za elektroničke medije, a prijevod knjige objavljen je studenom 2025. godine u Zagrebu.

Sadržajno knjiga je podijeljena na pet temeljnih poglavlja: *Uvod u konstruktivno novinarstvo*, *Preteče konstruktivnog novinarstva*, *Načela konstruktivnog novinarstva*, *Praksa konstruktivnog novinarstva* i *Zaključak*. Svako poglavlje sustavno obrađuje različite aspekte konstruktivnog pristupa, čime se čitatelju pruža jasno strukturiran i cjelovit uvid u temu. Uz glavna poglavlja, knjiga uključuje i *Uvod*, *Popis slika*, *Zahvalnice* i *Kazalo*.

Poglavlje *Uvod u konstruktivno novinarstvo* jasno prikazuje povijesnu usmjerenost novinarstva na probleme i konflikte te time opravdava potrebu za konstruktivnim pristupom. Ipak, autor taj razvoj prikazuje pojednostavljeno, zanemarujući šire društvene, političke i ekonomske okolnosti koje također oblikuju novinarsku praksu. Naglašavanje uloga povijesnih figura poput Northcliffea, Pulitzera, Hearsta stvara dojam homogenog i linearnog razvoja profesionalnih standarda, dok se uspostavlja raznolikost medijskih tradicija u drugim kontekstima. Problemski pristup vijestima pritom se prikazuje kao gotovo neizbježan, bez dubljeg propitivanja njegovih negativnih posljedica poput senzacionalizma. Nadalje, Haagerup i Gyldensted naglašavaju važnost usmjeravanja medija na rješenja i pozitivne primjere,

no autor pritom idealizira implementaciju konstruktivnog novinarstva, zanemarujući praktične prepreke poput tržišnih i političkih pritisaka te ograničenih resursa. Autor zagovara pomak s problemski orijentiranog izvještavanja prema konstruktivnom pristupu koji uključuje rješenja, angažman publike i veću društvenu odgovornost medija. Podjela novinarstva na uloge *psa čuvara*, *lovačkog psa*, *spasilačkog psa* i *ovčara* korisna je kao analitički okvir, no djeluje pojednostavljeno i normativno. Takav pristup pretpostavlja da se navedene uloge mogu relativno lako primijeniti u praksi, zanemarujući institucionalna ograničenja, tržišne pritiske i političke utjecaje koji oblikuju suvremeni medijski rad. Iako autor ispravno ističe potrebu za odmakom od isključivo negativnog fokusa, izostaje dublja rasprava o stvarnim uvjetima u kojima konstruktivno novinarstvo mora funkcionirati, što ovaj dio čini snažnijim u teoriji nego u praktičnoj izvedivosti. Povijesni pregled pokazuje da nedostatak jasnoće u ulozi novinara često dovodi do neodrživosti takvih pokušaja, dok otvorenost koncepta može rezultirati pogrešnim tumačenjima, površnom implementacijom ili redukcijom na marketinški slogan, što ugrožava vjerodostojnost i koherentnost pokreta.

Kad se razmatraju preteče konstruktivnog novinarstva, autor prepoznaje njihovu povijesnu važnost, ali nedovoljno kritički analizira moguće negativne posljedice aktivnog pristupa, poput senzacionalizma i političkog utjecaja. Fokus na američke i britanske primjere te glorificirajući prikaz pojedinih novinara ograničava sveobuhvatnost analize, dok rasprava o razlozima zbog kojih se ti modeli povremeno povlače i nisu trajno institucionalizirani ostaje nedorečena. Iako su primjeri akcijskog novinarstva upečatljivi, autor nedovoljno problematizira etičke dileme i moguće negativne posljedice, poput samoreklame ili manipulacije javnošću, čime se stvara dojam gotovo neupitne vrijednosti aktivnog pristupa. Autor jasno prikazuje značaj javnog i aktivnog novinarstva 19. i 20. stoljeća, no pritom nedostaje kritička analiza ograničenja i problema u primjeni tih pristupa. Ne objašnjava se dovoljno zašto mnogi idealistički projekti nisu

trajno promijenili medijsku strukturu ili osnažili građane, dok naglasak na uspješnim primjerima može stvoriti pristran dojam. Usto, izostavlja se i rasprava o etičkim pitanjima koja proizlaze iz granice između novinarstva i aktivizma.

Konstruktivno novinarstvo 21. stoljeća donosi osvježavajući fokus na potencijale i rješenja te nastoji ublažiti negativnu pristranost tradicionalnog novinarstva. Ipak, sam koncept ostaje nejasan i višeznačan, što otežava praktičnu primjenu i jasno definiranje granica novinarskog djelovanja. Premda zagovornici poput Haagerupa i Gyldensteda ističu kombinaciju batine i mrkve, nije jasno precizirano koliko novinari smiju ići u oblikovanje javnog života, što otvara pitanja etičke uravnoteženosti i stvarnog dosega pokreta.

Prikaz duge tradicije aktivnog novinarstva i njegovih različitih pokreta ilustrira njihovu inovativnost, ali mu nedostaje sustavna kritička refleksija o inherentnim slabostima. Konceptualna neuhvatljivost i leksička fleksibilnost potiču eksperimentiranje, ali i otežavaju jasno razlikovanje aktivnog novinarstva od drugih oblika, što može zbuniti publiku i novinare. Političke ambicije pionira poput Hearsta i Pulitzerera dodatno otvaraju pitanja objektivnosti i motivacije, dok povijesni pregled pokazuje da interes za ove pokrete slabi. Konstruktivno novinarstvo stoga se izlaže riziku sličnog ciklusa ako se ne definiraju jasne granice i uloge.

Kada je riječ o načelima konstruktivnog novinarstva, Pulitzerovo zagovaranje aktivnog novinarstva naglašava važnost služenja javnosti, no neodređenost njegovih načela otežava praktičnu primjenu i stvara nesigurnost među novinarima i teoretičarima. Suvremeno konstruktivno novinarstvo pokazuje da, bez jasno definiranih i preciznih načela, postoji rizik ponavljanja povijesnih problema i ograničenja stvarnog društvenog utjecaja. Iako četiri pristupa aktivnom novinarstvu nude okvir za društveno angažiran rad novinara, prevelik naglasak na problemima može proizvesti negativnu pristranost i obeshrabriti publiku. Uključivanje potencijala i pozitivnih primjera može uravnotežiti prikaz, ali istodobno nosi

rizik idealizacije stvarnosti i ugrožavanja objektivnosti. Koncept aktivnog novinarstva stoga ostaje vrijedan, ali zahtijeva kontinuiranu etičku refleksiju i pažnju prema uravnoteženom i realističnom izvještavanju.

Prikaz različitih pristupa aktivnom novinarstvu potvrđuje važnost promicanja rješenja i poticanja djelovanja, ali istodobno pokazuje da granice između informiranja, poticanja i aktivnog uključivanja nisu uvijek jasno definirane. Primjeri poput Stiftstidendea ili inicijative Hearsta ilustriraju se te granice u praksi ponekad prelaze, čime se dodatno problematiziraju pitanja objektivnosti i profesionalnih novinarskih standarda. Iako je potencijalno pozitivan učinak ovakvog pristupa vidljiv, kritička analiza rizika aktivističkog novinarstva i mogućnosti manipulacije javnosti i dalje ostaje nedovoljno razvijena. Autor prikazuje i četiri stupnja aktivnog novinarstva, no obilje povijesnih primjera otežava jasno razgraničavanje njihovih razlika, dok pritom ostaje nejasno na koji način suvremeni novinari uspijevaju uskladiti konstruktivno izvještavanje s profesionalnim standardima. Primjeri poput Hearsta i Pulitzerova dodatno pokazuju da aktivizam često nije jasno odvojen od novinarske uloge, što otvara pitanja etike i manipulacije.

Konstruktivno novinarstvo nudi potencijalno vrijedan okvir za društveno angažirano izvještavanje, ali samo uz jasno definirana načela i dosljednu etičku refleksiju moguće je izbjeći rizike pristranosti i manipulacije. Praksa konstruktivnog novinarstva pokazuje da, bez jasnih smjernica i strukturirane implementacije načela, deklarirane vrijednosti često ostaju nedosljedno primijenjene, čime se umanjuje stvarni društveni utjecaj pokreta unatoč institucionalnoj i akademskoj podršci. Također, pristupi konstruktivnom novinarstvu otkrivaju da teorija često nadmašuje praksu; i rani i suvremeni radovi ističu potencijale i rješenja, no u redakcijama se ti pristupi često zanemaruju zbog nedostatka sukoba ili dramatike, što potvrđuje trajnu sklonost medijskog senzacionalizma i otežava sustavnu

primjenu načela. Konstruktivno novinarstvo, premda se teorijski fokusira na rješenja, često ne precizira koja pitanja koja treba obrađivati, što otvara prostor subjektivnom odabiru teme. Hallinov model sfera pokazuje da se granice prihvatljivih, kontroverznih i devijantnih tema mijenjaju s društvenim kontekstom, pa primjena konstruktivnog pristupa ovisi jednako o vanjskim okolnostima koliko i o redakcijskoj praksi. Time postoji rizik prioriteta dobiju samo odabrane teme, umjesto sustavnog i kritičkog istraživanja svih važnih problema.

Fokus na potencijale i rješenja trebao bi zamijeniti tradicionalni naglasak na žrtve, no odabir aktera i izvora ostaje subjektivan. Tipologija markera, prevoditelja i aktera pruža korisnu teorijsku strukturu, ali u praksi često favorizira političare i stručnjake, dok obični građani ostaju marginalizirani, što ograničava stvarnu inkluzivnost i prisustvo javnosti u praksi, umjesto da ostane samo teorijska pretpostavka. Konstruktivno novinarstvo proširilo je ambicije od jedne kolumne do globalnog pokreta, no ta širina nosi rizik gubitka jasnoće i fokusa. Težnja ka doprinosu demokracije lako može prijeći u samopromociju, umjesto stvarni utjecaj na javni dijalog, a povećano oslanjanje na financijsku potporu institucionalnih partnera može ograničiti nezavisnost i autentičnost novinarskog rada. Konstruktivno novinarstvo ima važan normativni potencijal, ali bez jasno definiranih smjernica, dosljedne prakse i kritičke samorefleksije riskira ponavljanje slabosti prijašnjih reformskih pokušaja. Nejasne granice, selektivan odabir tema i aktera te institucionalni i tržišni pritisci dovode u pitanje njegovu stvarnu društvenu i demokratsku učinkovitost, pa su daljnje teorijsko preciziranje i promišljena primjena u praksi nužni.

Knjiga *Konstruktivno novinarstvo* donosi sustavan i opsežan pregled razvoja konstruktivnog pristupa novinarskoj praksi, od njegovih povijesnih preteča do suvremenih pokušaja primjene u medijima 21. stoljeća. Autor uspješno pokazuje da konstruktivno novinarstvo ne nastaje kao radikalni prekid

s tradicijom, već kao odgovor na dugotrajnu dominaciju problemski usmjerenog, konfliktno oblikovanog i često senzacionalističkog izvještavanja. Time knjiga nudi vrijedan teorijski okvir za razumijevanje mogućih alternativnih uloga novinarstva u demokratskom društvu. S druge strane, kritički gledano, širenje ambicija konstruktivnog novinarstva otvara niz izazova. Iako pomicanje težišta prema rješenjima i demokratskom dijalogu ima brojne prednosti, postoji rizik da se objektivnost i nepristranost novinara kompromitira u nastojanju da se aktivno pokreće društvo. Nadalje, oslanjanje na financijsku i institucionalnu podršku, kao i uključivanje političara ili organizacija kao aktera, može utjecati na autonomiju medija i potencijalno nametnuti određene vrijednosti ili prioritete. Odabir aktera i problem implicira subjektivni izbor onoga što se smatra važnim i relevantnim, što znači da konstruktivno novinarstvo, usprkos svojoj etičkoj misiji, nije potpuno neutralno.

Zaključno, knjiga predstavlja važan doprinos suvremenim raspravama o budućnosti novinarstva i njegovoj društvenoj ulozi. Ona potiče na kritičko promišljanje postojeće prakse i nudi smjerove za njihovo unapređenje, ali istodobno jasno pokazuje da konstruktivni pristup ne može biti univerzalno rješenje. Njegova vrijednost ovisi o jasno definiranim načelima, kontinuiranoj etičkoj refleksiji i realnoj primjenjivosti unutar konkretnih profesionalnih uvjeta. Bez tog okvira, konstruktivno novinarstvo riskira ponavljanje slabosti ranijih reformskih pokušaja i ostajanje na razini dobro zamišljene, ali ograničeno provedive ideje.

Na kraju preporučila bih ovu knjigu svim studentima novinarstva i srodnih smjerova, profesionalnim novinarima, urednicima, kao i svima zainteresiranima za medijsku etiku i demokratski dijalog. Posebno je vrijedna za one koji žele razumjeti na koji način se novinarstvo može služiti aktivnoj promjeni društva, ali i za kritičko promišljanje o granicama te uloge. Konstruktivno novinarstvo ovdje se ne prikazuje kao jednostavno rješenje za sve probleme medijskog izvještavanja, nego kao okvir za razmišljanje i eksperimentiranje, s potencijalom da unaprijedi javni dijalog, ali i rizike koje svaki praktičar mora svjesno razmotriti.

Marinela Mesar